

Over de democratie in Amerika

© Nederlandse vertaling: Hessel Daalder en Steven Van Luchene,
bewerkt door Andreas Kinneging

© Nabeschouwing bij de Nederlandse editie: Andreas Kinneging

Vormgeving: Marc Suvaal

Nederlandse rechten: Lemniscaat b.v., Rotterdam, 2011

ISBN 978 90 477 0351 8

NUR 730

Oorspronkelijke titel: Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique I* (1835) en *II* (1840), *Oeuvres II*, Éditions Gallimard, 1992, Bibliothèque de la Pléiade

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk: Drukkerij Wilco, Amersfoort

Bindwerk: Stronkhorst – Van der Esch, Groningen

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk, chloorvrij gebleekt en verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux, waardoor onnodig milieuverontreinigend transport is vermeden.

Alexis de Tocqueville

Over de
democratie
in Amerika

Integrale editie

BOEK I (1835) | BOEK II (1840)

*Vertaling door Hessel Daalder
en Steven Van Luchene,
bewerkt door Andreas Kinneging*

*Met een uitgebreide nabeschuiving
door Andreas Kinneging*

LEMNISCAAT

Inhoud

Over de democratie in Amerika – Integrale editie	15
<i>Over de democratie in Amerika</i> , BOEK I	17
INLEIDING	19
EERSTE DEEL	33
Hoofdstuk I – De uiterlijke verschijningsvorm van Amerika	35
Hoofdstuk II – Over het vertrekpunt en het belang ervan voor de toekomst van de Anglo-Amerikanen	44
<i>Oorzaken van een aantal eigenaardigheden van de Anglo-Amerikaanse wetten en gebruiken</i>	60
Hoofdstuk III – Het sociale bestel van de Anglo-Amerikanen	63
<i>Dat het opvallende punt van het sociale bestel van de Anglo-Amerikanen het in essentie democratische karakter ervan is</i>	63
<i>Politieke consequenties van het sociale bestel van de Anglo-Amerikanen</i>	70
Hoofdstuk IV – Over het principe van de volkssoevereiniteit in Amerika	72
Hoofdstuk V – Noodzaak van een studie van wat zich in de deelstaten afspeelt, alvorens te spreken over het staatsbestel van de Unie	75
<i>Over de inrichting van de gemeente in Amerika</i>	76
<i>Omvang van de gemeente</i>	77
<i>Gemeentelijke bevoegdheden in New England</i>	78
<i>Over het gemeentelijk bestaan</i>	80
<i>Over het gevoel voor de gemeente in New England</i>	82
<i>Over de county in New England</i>	85
<i>Over de administratie in New England</i>	86
<i>Algemene ideeën over de administratie in de Verenigde Staten</i>	96
<i>Over de deelstaat</i>	99
<i>Over de wetgevende macht van de deelstaat</i>	100

<i>Over de uitvoerende macht van de deelstaat</i>	101
<i>Over de politieke gevolgen van de administratieve decentralisatie in de Verenigde Staten</i>	102
HOOFDSTUK VI – <i>Over de rechterlijke macht in de Verenigde Staten en haar invloed op het constitutioneel bestel</i>	115
<i>Andere bevoegdheden van de Amerikaanse rechters</i>	120
HOOFDSTUK VII – <i>Over politieke vonnissen in de Verenigde Staten</i>	123
HOOFDSTUK VIII – <i>Over de federale constitutie</i>	129
<i>Voorgeschiedenis van de federale constitutie</i>	129
<i>Korte inhoud van de federale constitutie</i>	131
<i>Taken van het federale staatsbestel</i>	132
<i>Federale bevoegdheden</i>	134
<i>Wetgevende bevoegdheden</i>	134
<i>Nog een verschil tussen de Senaat en het Huis van Afgevaardigden</i>	137
<i>Over de uitvoerende macht</i>	138
<i>Waarin de positie van de president in de Verenigde Staten verschilt van die van een constitutioneel vorst in Frankrijk</i>	140
<i>Toevallige oorzaken die de invloed van de uitvoerende macht kunnen vergroten</i>	143
<i>Waarom de president van de Verenigde Staten niet de meerderheid in de twee huizen nodig heeft om de zaken te regelen</i>	144
<i>Over de verkiezing van de president</i>	145
<i>Wijze van verkiezing</i>	149
<i>Verkiezingscrisis</i>	152
<i>Over de herverkiezing van de president</i>	154
<i>Over de federale rechtbanken</i>	156
<i>Hoe de bevoegdheid van de federale rechtbanken is vastgesteld</i>	159
<i>Verschillende gevallen van jurisdictie</i>	161
<i>Hoe de federale rechtbanken te werk gaan</i>	165
<i>Hoge rang die het Supreme Court inneemt te midden van de grote staatsmachten</i>	167
<i>Waarin de federale constitutie superieur is aan de constitutie van de deelstaten</i>	169
<i>Wat de federale constitutie van de Verenigde Staten van Amerika onderscheidt van alle andere federale constituties</i>	173
<i>Over de voordelen van het federatieve systeem in het algemeen en over zijn bijzondere nut voor Amerika</i>	176
<i>Hoe het komt dat het federale systeem niet binnen het bereik van alle volken ligt en waarom de Anglo-Amerikanen het wel hebben kunnen invoeren</i>	182

TWEEDE DEEL	190
Hoofdstuk I – Hoe men strikt genomen kan zeggen dat in de Verenigde Staten het volk bestuurt	191
Hoofdstuk II – Over de partijen in de Verenigde Staten	192
<i>Over de overblijfselen van de aristocratische partij in de Verenigde Staten</i>	196
Hoofdstuk III – Over de persvrijheid in de Verenigde Staten	199
Hoofdstuk IV – Over de politieke associatie in de Verenigde Staten	208
Hoofdstuk V – Over de heerschappij van de democratie in Amerika	216
<i>Over het algemeen kiesrecht</i>	216
<i>Over de keuzes van het volk en de instincten van de Amerikaanse democratie bij zijn keuzes</i>	217
<i>Over de oorzaken die deze instincten van de democratie gedeeltelijk kunnen corrigeren</i>	219
<i>Invloed van de Amerikaanse democratie op de kieswetten</i>	222
<i>Over de publieke functionarissen in de Amerikaanse democratie</i>	223
<i>Over de willekeur van de ambtsdragers in de Amerikaanse democratie</i>	225
<i>Administratieve instabiliteit in de Verenigde Staten</i>	228
<i>Over de publieke lasten in de Amerikaanse democratie</i>	229
<i>Over de instincten van de Amerikaanse democratie bij de vaststelling van salarissen van functionarissen</i>	233
<i>De moeilijkheid om de oorzaken te ontdekken die de Amerikaanse staat tot zuinigheid aanzetten</i>	235
<i>Kan men de staatsuitgaven van de Verenigde Staten vergelijken met die van Frankrijk?</i>	236
<i>Over de corruptie en de ondeugden van de bestuurders in de democratie; over de gevolgen daarvan voor de publieke moraal</i>	241
<i>Tot welke inspanningen de democratie in staat is</i>	242
<i>Over de macht die de Amerikaanse democratie in het algemeen over zichzelf uitoefent</i>	245
<i>Over de manier waarop de Amerikaanse democratie het buitenlands beleid van de staat voert</i>	247
Hoofdstuk VI – Welke de reële voordelen zijn die de Amerikaanse samenleving aan de heerschappij van de democratie ontleent	252
<i>Over de algemene tendens van de wetten in de Amerikaanse democratie en over het instinct van hen die deze toepassen</i>	252
<i>Over de gemeenschapszin in de Verenigde Staten</i>	256
<i>Over het idee van rechten in de Verenigde Staten</i>	259
<i>Over de eerbied voor de wet in de Verenigde Staten</i>	261

<i>Bedrijvigheid die in alle delen van het politieke gestel in de Verenigde Staten heerst; invloed daarvan op de samenleving</i>	263
Hoofdstuk VII – Over de almacht van de meerderheid in de Verenigde Staten en de gevolgen ervan	268
<i>Hoe de almacht van de meerderheid in Amerika de aan democratieën eigen wetgevende en administratieve instabiliteit vergroot</i>	270
<i>Tirannie van de meerderheid</i>	272
<i>Gevolgen van de almacht van de meerderheid voor de willekeur van de Amerikaanse publieke functionarissen</i>	275
<i>Over de macht die de meerderheid in Amerika uitoefent op het denken</i>	276
<i>Weerslag van de tirannie van de meerderheid op het nationale karakter van de Amerikanen; over de hofgeest in de Verenigde Staten</i>	279
<i>Dat het grootste gevaar voor de Amerikaanse republieken voortvloeit uit de almacht van de meerderheid</i>	281
Hoofdstuk VIII – Over wat de tirannie van de meerderheid in Amerika matigt	284
<i>Afwezigheid van administratieve centralisatie</i>	284
<i>Over de juridische geest in de Verenigde Staten en hoe die als tegenwicht tegen de democratie dient</i>	285
<i>Over de jury in de Verenigde Staten, beschouwd als politieke instelling</i>	293
Hoofdstuk IX – Over de voornaamste oorzaken die bijdragen aan het behoud van de democratische republiek in de Verenigde Staten	300
<i>Over de toevallige of providentiële oorzaken die bijdragen tot het behoud van de democratische republiek in de Verenigde Staten</i>	300
<i>Over de invloed van de wetten op het behoud van de democratische republiek in de Verenigde Staten</i>	310
<i>Over de invloed van de zeden op het behoud van de democratische republiek in de Verenigde Staten</i>	311
<i>Over de religie, beschouwd als politieke instelling, en hoe zij in grote mate bijdraagt tot het behoud van de democratische republiek bij de Amerikanen</i>	311
<i>Indirecte invloed die religieuze opvattingen uitoefenen op het constitutioneel bestel in de Verenigde Staten</i>	314
<i>Over de voornaamste oorzaken die de religie in Amerika machtig maken</i>	319

<i>Hoe de verlichting, de gewoonten en de praktische ervaring van de Amerikanen bijdragen tot het succes van de democratische instellingen</i>	325
<i>De wetten dragen meer bij aan het behoud van de democratische republiek in de Verenigde Staten dan de fysieke oorzaken, en de zeden meer dan de wetten</i>	330
<i>Zouden de wetten en de zeden voldoende zijn om democratische instellingen elders dan in Amerika in stand te houden?</i>	334
<i>Belang van het voorgaande voor Europa</i>	337
Hoofdstuk x – Enkele beschouwingen over de huidige toestand en de vermoedelijke toekomst van de drie rassen die op het grondgebied van de Verenigde Staten wonen	342
<i>Huidige toestand en vermoedelijke toekomst van de Indiaanse rassen die op het grondgebied van de Unie wonen</i>	347
<i>Positie van het zwarte ras in de Verenigde Staten; gevaren van zijn aanwezigheid voor de Blanken</i>	365
<i>Wat zijn de overlevingskansen van de Amerikaanse Unie? Welke gevaren bedreigen haar?</i>	388
<i>Over de republikeinse instellingen in de Verenigde Staten. Wat zijn hun overlevingskansen?</i>	420
<i>Enkele beschouwingen over de oorzaken van de commerciële grandeur van de Verenigde Staten</i>	426
<i>Conclusie</i>	433

Over de democratie in Amerika, BOEK II 439

WOORD VOORAF 441

EERSTE DEEL – INVLOED VAN DE DEMOCRATIE OP HET INTELLECTUELE LEVEN IN DE VERENIGDE STATEN 443

Hoofdstuk I – Over de filosofische methode van de Amerikanen 445

Hoofdstuk II – Over de voornaamste bron van overtuigingen bij democratische volken 450

Hoofdstuk III – Waarom de Amerikanen meer aanleg en voorkeur voor algemene ideeën aan de dag leggen dan hun Engelse voorvaderen 454

Hoofdstuk IV – Waarom de Amerikanen nooit evenzeer werden meegeslept door algemene ideeën in de politiek als de Fransen 459

Hoofdstuk V – Hoe in de Verenigde Staten de religie zich van de democratische instincten weet te bedienen 461

Hoofdstuk VI – Over het oprukken van het katholicisme in de Verenigde Staten	469
Hoofdstuk VII – Wat democratische volken tot het pantheïsme doet neigen	471
Hoofdstuk VIII – Hoe de gelijkheid de Amerikanen op de gedachte van de eindeloze vervolmaakbaarheid van de mens brengt	473
Hoofdstuk IX – Hoe het voorbeeld van de Amerikanen niet bewijst dat een democratisch volk geen aanleg of voorkeur kan hebben voor de wetenschappen, de literatuur en de kunsten	475
Hoofdstuk X – Waarom de Amerikanen zich meer toeleggen op de toepassing van de wetenschappen dan op de theorie	480
Hoofdstuk XI – In welke geest de Amerikanen de kunsten beoefenen	487
Hoofdstuk XII – Waarom de Amerikanen terzelfder tijd zulke kleine en zulke grote monumenten oprichten	492
Hoofdstuk XIII – Het literaire gezicht van democratische tijden	494
Hoofdstuk XIV – Over de literaire nijverheid	500
Hoofdstuk XV – Waarom de studie van de Griekse en Latijnse literatuur buitengewoon nuttig is in democratische samenlevingen	501
Hoofdstuk XVI – Hoe de Amerikaanse democratie de Engelse taal heeft veranderd	503
Hoofdstuk XVII – Over enkele bronnen van de poëzie bij democratische volken	509
Hoofdstuk XVIII – Waarom Amerikaanse schrijvers en redenaars vaak bombastisch zijn	515
Hoofdstuk XIX – Enkele opmerkingen over het theater van democratische volken	517
Hoofdstuk XX – Over enkele bijzondere tendensen van historici in democratische tijden	522
Hoofdstuk XXI – Over de parlementaire welsprekendheid in de Verenigde Staten	526
TWEEDE DEEL – INVLOED VAN DE DEMOCRATIE OP DE GEVOELENS VAN DE AMERIKANEN	
	531
Hoofdstuk I – Waarom democratische volken een vuriger en duurzamer liefde voor de gelijkheid dan voor de vrijheid aan de dag leggen	533
Hoofdstuk II – Over het individualisme in democratische landen	537
Hoofdstuk III – Waarom het individualisme groter is na een democratische revolutie dan in enig ander tijdperk	539
Hoofdstuk IV – Hoe de Amerikanen het individualisme bestrijden met vrije instellingen	541

Hoofdstuk v – Over het gebruik dat de Amerikanen van de associatie maken in het civiele leven	545
Hoofdstuk vi – Over het verband tussen associaties en kranten	550
Hoofdstuk vii – Over de relatie tussen civiele en politieke associaties	553
Hoofdstuk viii – Hoe de Amerikanen het individualisme bestrijden met de doctrine van het welbegrepen eigenbelang	558
Hoofdstuk ix – Hoe de Amerikanen de doctrine van het welbegrepen eigenbelang op de religie toepassen	562
Hoofdstuk x – Over de voorkeur voor materiële welstand in Amerika	565
Hoofdstuk xi – Over de bijzondere gevolgen van de liefde voor materiële genoegens in democratische eeuwen	568
Hoofdstuk xii – Waarom bepaalde Amerikanen een zo geëxalteerd spiritualisme aan de dag leggen	570
Hoofdstuk xiii – Waarom de Amerikanen zich te midden van hun welstand zo rusteloos tonen	572
Hoofdstuk xiv – Hoe de voorkeur voor materiële genietingen bij de Amerikanen gepaard gaat met de liefde voor vrijheid en de zorg voor de publieke zaak	576
Hoofdstuk xv – Hoe religieuze overtuigingen de ziel van de Amerikanen van tijd tot tijd op immateriële genoegens richten	579
Hoofdstuk xvi – Hoe excessieve liefde voor welstand de welstand kan schaden	584
Hoofdstuk xvii – Waarom het in tijden van gelijkheid en twijfel van belang is het doel van het menselijk handelen naar achter te schuiven	585
Hoofdstuk xviii – Waarom bij de Amerikanen alle eerbare beroepen eerzaam worden geacht	588
Hoofdstuk xix – Wat bijna alle Amerikanen beroepen in de nijverheid doet verkiezen	590
Hoofdstuk xx – Hoe uit de nijverheid een aristocratie zou kunnen ontstaan	594
 DERDE DEEL – INVLOED VAN DE DEMOCRATIE OP DE ZEDEN IN EIGENLIJKE ZIN	599
Hoofdstuk i – Hoe de zeden milder worden naarmate de standen gelijkjer worden	601
Hoofdstuk ii – Hoe de democratie de alledaagse relaties tussen de Amerikanen eenvoudiger en gemakkelijker maakt	606
Hoofdstuk iii – Waarom de Amerikanen in hun eigen land nauwelijks en in het onze juist wel lichtgeraakt zijn	609

Hoofdstuk iv – Gevolgen van de drie voorgaande hoofdstukken	613
Hoofdstuk v – Hoe de democratie de relaties tussen dienaar en meester verandert	615
Hoofdstuk vi – Hoe democratische instellingen en zeden de neiging hebben de prijs van pachtovereenkomsten op te drijven en de duur ervan te verkorten	623
Hoofdstuk vii – Invloed van de democratie op de lonen	626
Hoofdstuk viii – Invloed van de democratie op het gezin	629
Hoofdstuk ix – De opvoeding van jonge meisjes in de Verenigde Staten	635
Hoofdstuk x – Hoe het jonge meisje in de trekken van de echtgenote terug te vinden is	638
Hoofdstuk xi – Hoe de standgelijkheid bijdraagt tot de instandhouding van de goede zeden in Amerika	641
Hoofdstuk xii – Hoe de Amerikanen de gelijkheid van man en vrouw opvatten	647
Hoofdstuk xiii – Hoe de gelijkheid de Amerikanen op natuurlijke wijze verdeelt in een grote hoeveelheid kleine particuliere samenlevingen	651
Hoofdstuk xiv – Enkele bespiegelingen over de Amerikaanse manieren	653
Hoofdstuk xv – Over de ernst van de Amerikanen en waarom die hun niet belet dikwijls ondoordachte dingen te doen	657
Hoofdstuk xvi – Waarom de nationale ijdelheid van de Amerikanen bezorgder en twistzieker is dan die van de Engelsen	660
Hoofdstuk xvii – Hoe de samenleving in de Verenigde Staten tegelijkertijd een roerige en een monotone aanblik biedt	663
Hoofdstuk xviii – Over de eer in de Verenigde Staten en in democratische samenlevingen	665
Hoofdstuk xix – Waarom men in de Verenigde Staten zo veel ambitieuze lieden en zo weinig grote ambities aantreft	677
Hoofdstuk xx – Over de jacht op ambten in bepaalde democratische naties	683
Hoofdstuk xxi – Waarom grote revoluties zeldzaam zullen worden	685
Hoofdstuk xxii – Waarom democratische volken van nature naar vrede verlangen en democratische legers van nature naar oorlog	697
Hoofdstuk xxiii – Wat in democratische legers de meest oorlogszuchtige en de meest revolutionaire klasse is	703
Hoofdstuk xxiv – Wat democratische legers zwakker maakt dan andere bij het begin van de veldtocht en geduchter wanneer de oorlog voortduurt	707

Hoofdstuk xxv – Over de discipline in democratische legers	711
Hoofdstuk xxvi – Enkele beschouwingen over de oorlog in democratische samenlevingen	713
VIERDE DEEL – OVER DE INVLOED DIE DEMOCRATISCHE IDEEËN EN GEVOELEN UITOEFENEN OP HET CONSTITUTIONEEL BESTEL	719
Hoofdstuk I – De gelijkheid geeft de mensen van nature een voorkeur voor vrije instellingen	721
Hoofdstuk II – Dat de ideeën van democratische volken in staatszaken van nature gunstig zijn voor de concentratie van de macht	723
Hoofdstuk III – Dat de gevoelens van democratische volken in overeenstemming zijn met hun ideeën, waardoor zij ertoe worden aangezet de macht te concentreren	726
Hoofdstuk IV – Over enkele bijzondere en toevallige oorzaken die een democratisch volk ten slotte tot centralisatie van de macht aanzetten of het ervan afhouden	729
Hoofdstuk V – Dat de soevereine macht bij de Europese naties van tegenwoordig toeneemt, hoewel de soevereinen minder stabiel zijn	735
Hoofdstuk VI – Welk soort despotisme democratische naties moeten vrezen	746
Hoofdstuk VII – Vervolg van de voorgaande hoofdstukken	752
Hoofdstuk VIII – Algemeen overzicht van het onderwerp	760
EINDNOTEN VAN TOCQUEVILLE	765
Eindnoten van Tocqueville boek I	767
Eindnoten van Tocqueville boek II	792
TEKSTVARIANTEN VAN TOCQUEVILLE	801
Tekstvarianten van Tocqueville bij boek I	803
Tekstvarianten van Tocqueville bij boek II	943

OVER DE TEKST DOOR JAMES T. SCHLEIFER	1055
HANDLEIDING BIJ HET NOTENAPPARAAT	1058
VERANTWOORDING VAN DE VERTALING	1061
REGISTER	1065
NABESCHOUWING DOOR ANDREAS KINNEGING – EEN BETER BOEK OVER DEMOCRATIE IS ER NIET	1085
Hoofdstuk I – ‘Two cheers for democracy’	1087
Hoofdstuk II – Tocqueville’s leven	1094
Hoofdstuk II – De interlectuele context	1108
Hoofdstuk VI – <i>Over de democratie van Amerika</i>	1125
Hoofdstuk V – <i>Nachleben</i>	1145
Hoofdstuk VI – Tot slot	1162
Bibliografie	1164

Over de
democratie
in Amerika

Integrale editie

Over de democratie in Amerika

BOEK I

Van al het nieuwe dat tijdens mijn verblijf in de Verenigde Staten mijn aandacht heeft getrokken, heeft niets mij sterker getroffen dan de standsgelijkheid.^a Ik ontdekte moeiteloos de wonderbaarlijke invloed die dit eerste feit op de ontwikkeling van de samenleving uitoefent; het geeft aan de gemeenschapszin een bepaalde richting; een zekere wending aan de wetten; aan de bestuurders verstrekt het nieuwe maximes en bijzondere gebruiken aan hen die bestuurd worden.

Weldra beseftte ik dat dit feit zijn invloed ver uitstrekt buiten het domein van de politieke zeden en de wetten, en dat het de burgerlijke samenleving niet minder weet te overheersen dan het staatsbestel: het creëert meningen, doet gevoelens ontstaan, suggereert gebruiken en verandert alles wat het niet voortbrengt.

Zo zag ik dus, naarmate ik de Amerikaanse samenleving meer bestudeerde, in de standsgelijkheid steeds meer het oerfeit waarvan elk bijzonder feit afgeleid leek te zijn, en kwam ik het voortdurend tegen als het middelpunt waar al mijn waarnemingen op uitkwamen.

Toen keerde ik in gedachten terug naar ons halfmond, en het kwam mij voor dat ik er iets ontwaarde wat leek op het schouwspel dat de Nieuwe Wereld mij bood. Ik zag de standsgelijkheid die, zonder daar zoals in de Verenigde Staten haar uiterste grenzen te hebben bereikt, er elke dag dichterbij kwam, en diezelfde democratie die over de Amerikaanse samenleving heerste, leek mij in Europa in hoog tempo aan de macht te komen.

Vanaf dat moment ontwikkelde ik het idee van het boek dat voor u ligt.

Bij ons vindt een^b grote democratische^c revolutie plaats; allen zien haar, maar niet allen beoordelen haar op dezelfde wijze. Sommigen beschouwen haar als iets nieuws, houden haar voor een toeval en hopen haar nog te kunnen tegenhouden, terwijl anderen haar onweerstaanbaar achten omdat zij haar zien als het meest continue, het oudste en het meest permanente feit uit de geschiedenis.

Ik denk een ogenblik terug aan het Frankrijk van zevenhonderd jaar geleden: ik zie hoe het is verdeeld onder een klein aantal families die de grond bezitten en over de inwoners heersen; het recht om te bevelen gaat met de erfenis van de ene generatie over op de andere; de mensen hebben

slechts één middel om elkaar te beïnvloeden – dwang; men ontwaart slechts één bron van macht – het grondbezit.

Maar dan begint de politieke macht van de clerus vorm te krijgen en zich weldra uit te breiden. De clerus stelt zijn gelederen voor iedereen open, voor de arme en de rijke, voor de gewone man en de edelman; de gelijkheid begint via de kerk door te dringen in het staatsbestel en hij die als horige zou hebben gevegeteerd in een eeuwigdurende slavernij, plaatst zich als priester tussen de edellieden en zal dikwijls boven koningen zetelen.

20

Naarmate de samenleving beschaafder en stabiel wordt, worden de verschillende verhoudingen tussen de mensen gecompliceerder en talrijker. De behoefte aan civiele wetten doet zich sterk gevoelen. Dan komen er rechtsgeleerden; zij verlaten het sombere gerechtsgebouw en de stoffige achterkamer van de griffies en gaan zetelen aan het hof van de prins, aan de zijde van in hermelijn en harnas gehulde feodale baronnen.

Koningen richten zichzelf te gronde met grote ondernemingen; edellieden putten zich uit in privéoorlogen en de gewone man verrijkt zich in de handel. De invloed van het geld begint zich te doen gevoelen in staatszaken. De handel is een nieuwe bron van macht en de financiers^a worden een politieke macht die men veracht en vleit.¹

Langzamerhand breidt de verlichting zich uit; men ziet de voorkeur voor literatuur en schone kunsten ontwaken; de gevormde geest wordt een deel van het geslaagde leven; de wetenschap wordt gebruikt bij het besturen, intelligentie is een sociale kracht; geleerden duiken op in het publieke leven.

Naarmate evenwel nieuwe wegen worden ontdekt die naar de macht leiden, ziet men de waarde van de afkomst dalen. In de elfde eeuw was adeldom van onschatbare waarde; in de dertiende wordt zij gekocht; de eerste verheffing in de adelstand vindt plaats in 1270 en de gelijkheid dringt uiteindelijk in het staatsbestel door via de aristocratie zelf.

In de afgelopen zevenhonderd jaar is het soms voorgekomen dat edellieden politieke macht aan het volk hebben gegeven om te strijden tegen het koninklijk gezag of om hun rivalen de macht te ontnemen.

Nog vaker heeft men gezien dat koningen de lagere klassen van de staat aan het staatsbestel lieten deelnemen om de aristocratie te vernerden.

In Frankrijk toonden de koningen zich de meest bedrijvige en de meest standvastige nivelleerders. Als zij eerezuchtig en sterk waren, hebben zij alles in het werk gesteld om het volk te verheffen tot het niveau van de adel, en als zij gematigd en zwak waren, hebben zij toegestaan dat het volk boven hen zelf plaatsnam. Sommigen hebben de democratie geholpen met hun talenten, anderen met hun ondeugden. Lodewijk XI en

Lodewijk xiv hebben alles onder de troon geëgaliseerd en Lodewijk xv is ten slotte zelf, met zijn hof, tot in het stof afgedaald.

Zodra de burgers anders dan via het feodale stelsel grond in bezit begonnen te krijgen, en het bezit van veel roerend goed, zoals bekend, op zijn beurt invloed kon verschaffen en macht kon geven, deed men in de kunsten geen ontdekkingen meer en werden er in de handel en de nijverheid geen verbeteringen meer tot stand gebracht die niet op even zovele punten tot een nieuwe gelijkheid tussen de mensen leidden. Vanaf dat moment zijn alle nieuw ontdekte technieken, alle behoeften die ontstaan, alle verlangens die om vervulling vragen, stappen vooruit op weg naar de universele nivellering. De hang naar weelde, de voorkeur voor oorlog, de heerschappij van de mode, zowel de meest oppervlakkige als de diepste hartstochten van het menselijk hart lijken samen te spannen om de rijken te verarmen en de armen te verrijken.

Sinds de inspanningen van het verstand bronnen van kracht en rijkdom waren geworden, moest men elke ontwikkeling van de wetenschap, elke nieuwe kennis, elk nieuw idee, beschouwen als een kiem van macht die binnen het bereik van het volk kwam te liggen. De dichtkunst, de welsprekendheid, het geheugen, de gratiën van de geest, het vuur van de verbeelding, de diepzinnigheid van het denken, al deze gaven die de hemel willekeurig verdeelt, kwamen de democratie ten goede en zelfs als zij in het bezit van haar tegenstanders waren, dienden zij haar zaak nog door de natuurlijke grandeur van de mens gestalte te geven. Haar veroveringen breidden zich dus hand in hand uit met die van de beschaving en de verlichting, en de literatuur werd een arsenaal dat openstond voor allen, waar de zwakken en de armen elke dag wapens kwamen zoeken.

Wanneer men de bladzijden van onze geschiedenis doorneemt, stuit men nauwelijks op grote gebeurtenissen die de laatste zevenhonderd jaar niet ten gunste van de gelijkheid hebben gewerkt.

De kruistochten en de Engelse oorlogen decimeren de adel en versnipperen zijn grondbezit; met de stichting van gemeenten doet de democratische vrijheid haar intrede in de feodale monarchie; de uitvinding^a van het vuurwapen plaatst de dorpeling en de edelman op voet van gelijkheid op het slagveld; de boekdrukkunst biedt hun verstand gelijke mogelijkheden; de post brengt de verlichting aan de deur van de hut van de arme en aan de poort van de paleizen; het protestantisme stelt dat alle mensen gelijkelijk in staat zijn de weg naar de hemel te vinden. De ontdekking van Amerika biedt het fortuin duizend-en-één nieuwe wegen en verschaft de onbekende avonturier rijkdom en macht.

Indien u, vanaf de elfde eeuw, onderzoekt wat zich om de vijftig jaar in Frankrijk afspeelt, zal het u niet ontgaan dat zich aan het einde van elk van deze tijdvakken een dubbele revolutie in de toestand van de

samenleving heeft voorgedaan. De edelman is op de sociale ladder gezakt, de gewone man gestegen; de een daalt, de ander klimt. Elke halve eeuw brengt hen nader tot elkaar en weldra zullen zij elkaar ontmoeten.

En dit is niet alleen zo in Frankrijk. Waarheen wij onze blik ook richten, overal ontwaren wij dezelfde revolutie die zich in de gehele christelijke wereld voortzet.

Overall heeft men de verschillende gebeurtenissen in het leven van de volkeren zich ten gunste van de democratie zien keren; alle mensen hebben haar met hun inspanningen geholpen: zij die de bedoeling hadden aan haar welslagen bij te dragen en zij die er helemaal niet aan dachten haar te dienen; zij die voor haar gestreden hebben en ook zij die zich uitriepen tot haar vijand; allen werden zij dezelfde weg opgeduwd, en allen hebben zij gezamenlijk geijverd, sommigen huns ondanks, anderen zonder het te weten, als blinde instrumenten in de hand van God.

De geleidelijke^a ontwikkeling van de standsgelijkheid is dus een voorbeschikt feit; zij heeft er de voornaamste kenmerken van: zij is universeel, zij is duurzaam, zij ontsnapt elke dag aan de macht van de mens; alle gebeurtenissen en alle mensen dienen haar ontwikkeling.

Zou het wijs zijn te geloven dat een sociale beweging die van zover komt, kan worden tegengehouden door de inspanningen van één generatie? Denkt men dat de democratie, na de feodaliteit te hebben vernietigd en koningen te hebben overwonnen, zal terugdeinzen voor bourgeois en rijken? Zal zij halt houden^b nu zij zo sterk en haar tegenstanders zo zwak zijn geworden?

Waar gaan wij dus heen? Niemand kan het zeggen want we hebben nu eenmaal niets om mee te vergelijken: de standen zijn in onze tijd onder christenen veel gelijkter dan zij ooit zijn geweest in enig ander tijdperk of in enig land ter wereld; zo verhindert de grandeur van wat reeds tot stand is gebracht te voorspellen wat er nog kan gebeuren.

Het boek dat voor u ligt, is geheel geschreven onder de indruk van een soort religieuze schrik die in de ziel van de schrijver werd gewekt door de aanschouwing van deze onweerstaanbare revolutie die al eeuwenlang, alle obstakels ten spijt, oprukt en die men ook vandaag nog ziet voortschrijden te midden van de ruïnes die zij heeft veroorzaakt.

Het is niet noodzakelijk dat God zelf spreekt om ons zekere signalen van zijn wil te laten ontdekken; het volstaat na te gaan wat de gebruikelijke loop van de natuur is en welke de permanente tendens van de gebeurtenissen is. Ik weet, zonder dat de Schepper zijn stem verheft, dat de sterren in de ruimte banen volgen die zijn vinger getrokken heeft.

Als langdurige waarnemingen en oprechte bespiegelingen de mensen van tegenwoordig ertoe zouden brengen te erkennen dat de graduele en voortschrijdende ontwikkeling van de gelijkheid zowel het verleden als

de toekomst van hun geschiedenis is, zou die ontdekking alleen al aan die ontwikkeling het heilige karakter van de wil van de soevereine meester verlenen. De democratie willen tegenhouden zou dan een strijd tegen God zelf lijken en er zou de naties niets anders overblijven dan zich te voegen naar het sociale bestel dat de Voorzienigheid hun oplegt.

Het komt mij voor dat de christelijke volken vandaag een angstaanjagend schouwspel bieden; de beweging die hen meevoert, is reeds te sterk om haar te kunnen tegenhouden en nog niet snel genoeg om te moeten wanhopen er een bepaalde richting aan te kunnen geven: hun lot ligt in hun handen, maar weldra ontglipt het hun.

De democratie onderrichten, waar mogelijk haar overtuigingen nieuw leven inblazen, haar zeden zuiveren, haar bewegingen regelen, haar gebrek aan ervaring geleidelijk vervangen door kennis van publieke zaken, haar blinde instincten door kennis van haar ware belangen, haar staatsbestel aanpassen aan tijd en plaats, het wijzigen naargelang de omstandigheden en de mensen: dat is vandaag de eerste plicht die is opgelegd aan hen die de samenleving leiden.

Er is behoefte aan een nieuwe politieke wetenschap voor een geheel nieuwe wereld.

Maar daaraan^a denken wij nauwelijks: staande in het midden van een snelstromende rivier richten wij de blik hardnekkig op enkele wrakstukken die men nog op de oevers ziet liggen, terwijl de stroom ons meesleurt en ons achterwaarts naar de afgrond duwt.

Er is geen volk in Europa waar de door mij beschreven grote sociale revolutie snellere vooruitgang heeft geboekt dan bij ons, maar haar ontwikkeling was er altijd een van toevalligheden.

Nooit hebben staatshoofden eraan gedacht haar enigszins voor te bereiden; zij heeft zich huns ondanks of buiten hun medeweten voorgedaan. De machtigste, de verstandigste en de meest morele klassen van de natie hebben nooit gepoogd zich van haar meester te maken om haar te leiden. De democratie werd dus overgelaten aan wilde instincten; zij is opgegroeid zoals kinderen die zichzelf zonder ouderlijke zorg grootbrengen in de straten van onze steden en die van de samenleving alleen haar ondeugden en ellende kennen. Men leek haar bestaan nog niet te kennen toen zij zich onverhoeds van de macht meester heeft gemaakt. Eenieder heeft zich toen slaafs aan haar minste verlangens onderworpen; men heeft haar bewonderd als het toonbeeld van kracht; toen zij zich vervolgens had verzwakt door haar eigen excessen, kwamen de wetgevers met het onbezonnen plan haar te vernietigen in plaats van te pogen haar te onderrichten en haar te corrigeren, en zonder haar te willen leren hoe zij moest besturen, dachten zij aan niets anders dan haar verre te houden van het staatsbestel.

Het gevolg was dat de democratische revolutie zich heeft voltrokken in de feitelijkte^a samenleving zonder dat in de wetten, de ideeën, de zeden en gewoonten, de verandering heeft plaatsgevonden die nodig zou zijn geweest om die revolutie nuttig te maken. Zo hebben wij de democratie minus datgene wat haar tekortkomingen moet verzachten en haar natuurlijke voordelen moet doen uitkomen; en terwijl wij reeds de kwaden zien die zij meebrengt, zijn wij nog onkundig van het goede dat zij kan bieden.

Toen de koninklijke macht, die berustte op de aristocratie, vredig heers- te over de volken van Europa, genoot de samenleving, te midden van haar ellende, meerdere soorten geluk die men zich tegenwoordig moeilijk kan voorstellen en op waarde schatten.

De macht van enkele onderdanen wierp onoverkomelijke barrières op tegen de tirannie van de prins; en koningen die zich in de ogen van het volk met een welhaast goddelijke macht bekleed voelden, ontleenden aan de eerbied die zij kregen de wil om hun macht niet te misbruiken.

Ook al stonden zij op onmetelijke afstand van het volk, toch koesterden de edellieden voor het lot van het volk het soort welwillende en rustige belangstelling dat de herder voor zijn kudde heeft, en zonder in de arme hun gelijke te zien, waakten zij over zijn lot als ware het hun door de Voorzienigheid toevertrouwd.

Terwijl het geen idee had van een ander sociaal bestel dan het zijne, en er niet aan dacht dat het ooit op gelijke voet met zijn meerderen zou staan, nam het volk hun weldaden in ontvangst en betwistte het hun rechten niet. Het hield van hen als zij goedertieren en rechtvaardig waren en onderwierp zich zonder moeite en zonder slaafsheid aan hun strengheid, als aan een onvermijdelijk kwaad dat door God gezonden was. De zeden en gewoonten hadden overigens grenzen gesteld aan de tirannie en een soort recht gecreëerd te midden van de dwang.

Omdat bij de edelman de gedachte niet opkwam dat men hem zijn voorrechten, die hij legitiem achtte, zou willen afnemen en de horige zijn inferioriteit als een gevolg zag van de onveranderlijke orde van de natuur, begrijpt men dat zich een soort wederzijdse welwillendheid kon vestigen tussen deze twee klassen die door het lot zo verschillend waren bedeed. Men zag destijds in de samenleving ongelijkheid en ellende, maar de zielen waren er niet vernederd.

De mens raakt niet vernederd door het gebruik van de macht, noch door de gewoonte van gehoorzaamheid, maar door het gebruik van een macht die hij onrechtmatig acht en door de gehoorzaamheid aan een macht waarvan hij vindt dat die wederrechtelijk is verkregen en onderdrukkend is.

Aan de ene kant stonden het bezit, de kracht, de vrije tijd en daarmee

het streven naar weelde, verfijnde smaak, geestelijk vermaak en de cultus van de kunsten; aan de andere de arbeid, de grofheid en de onwetendheid.

Maar in deze onwetende en ruwe menigte trof men krachtige harts-tochten, genereuze gevoelens, diepe overtuigingen en wilde deugden aan.

Het aldus georganiseerde sociale gestel kon zich beroepen op stabiliteit, op macht en vooral op roem.

Maar dan vermengen zich de rangen; de tussen de mensen opgetrokken barrières vallen; men deelt landgoederen op, macht wordt gedeeld, de verlichting verspreidt zich, het verstand nivelleert; het sociale bestel wordt democratisch en het rijk van de democratie vestigt zich ten slotte vreedzaam in de instellingen en in de zeden.

Zo zie ik een samenleving waarin allen, omdat zij de wet als hun eigen werk beschouwen, die wet zouden beminnen en zich er moeiteloos aan zouden onderwerpen; waarin, omdat het gezag van het staatsbestel als noodzakelijk en niet als goddelijk wordt geëerbiedigd, de liefde voor het staatshoofd geen hartstocht is maar een beredeneerd en rustig gevoel. Omdat eenieder rechten heeft en ervoor gezorgd heeft zijn rechten te behouden, zou tussen alle klassen een krachtig vertrouwen en een soort wederzijdse welwillendheid ontstaan die even veraf staat van trots als van onderdanigheid.

Onderricht in zijn ware belangen, zou het volk begrijpen dat het zich, om van het goede van de samenleving te profiteren, aan de lasten ervan moet onderwerpen. De vrije associatie van burgers zou dan de individuele macht van de edelen kunnen vervangen en de staat zou beschut zijn tegen tirannie en bandeloosheid.

Ik begrijp dat in een democratische staat die op deze wijze is geconstitueerd, de samenleving niet onveranderlijk zal zijn; maar de bewegingen van het sociale gestel zouden er geregeld kunnen worden en zich geleidelijk kunnen ontwikkelen. Zo men er minder schittering aantreft dan in een aristocratie, zo treft men er ook minder ellende aan; de vreugden zullen er minder extreem zijn en de welstand algemener; de wetenschappen minder groots en de onwetendheid zeldzamer; gevoelens minder heftig en de gewoonten milder; men zal er meer ondeugden en minder misdaden aantreffen. Door het gebrek aan enthousiasme en hartstocht in de overtuigingen zullen de verlichting en de ervaring soms grote opofferingen van de burgers vergen; waar ieder mens even zwak is, zal eenieder in dezelfde mate zijn naasten nodig hebben; en omdat hij weet dat hij hun steun alleen kan verkrijgen als hij hen bijstaat, zal hij zonder moeite ontdekken dat voor hem het eigenbelang en het algemeen belang samen vallen.

De natie als geheel zal minder briljant zijn, minder roemrijk, minder sterk wellicht, maar de meerderheid van de burgers zal er meer voorspoed